

**Kiss Valentin Bence r. hadnagy**

Biharkeresztesi Határrendészeti Kirendeltség

*kissvalentin97@gmail.com***A TÉRKÉPEK RENDÉSZETI CÉLÚ FELHASZNÁLÁSA****Absztrakt**

Tanulmányomban egy kevesek által vizsgált területet vizsgállok, a térképek rendészeti célú alkalmazását. A kutatás bemutatja a felhasználás történelmi mérföldköveit és napjaink jogszabályi hátterét is. Kutatásomat a 19. századtól, a rendészet és a honvédelem kettéválásától kezdtem. Jelen tanulmány egy cikksorozat első része.

**Kulcsszavak:** térképészet, határrendészet, bűnözésföldrajz, rendészet

**1. Bevezetés**

Hazánk a 19. században nemzetállammá alakult, így szükségessé vált a különálló rendészeti szerv megalakulása. Ennek következtében számos folyamat elindult, kezdetben katonailag szervezett formában, melynek köszönhetően a térképészeti tevékenység a csendőrség és a határőrség testületeiben már kibontakozott. A jelenlegi helyzetet megvizsgálva ismertetem a térképek bűnügyi célú alkalmazását, valamint a jelenleg hatályos jogszabályok adta lehetőségeket.

**2.1. A térképek rendészeti célú alkalmazásának kezdetei**

A rendészet és a honvédelem szétválása egy összetett folyamat, amely történelmi, politikai és kulturális kontextustól függően országonként változó. A különálló rendészeti apparátus, a társadalmak fejlődésével és a közrend fenntartásának szükségességével vált indokolttá. A demokrácia, a jogállamiság, az egyéni jogok védelme, valamint a lakosságon belül felmerült igények szempontjából a közrend fenntartása a katonaság céljaitól eltérő alapokon nyugszik. Hazánk önálló nemzetállammá válása megalapozta a külső és belső fenyegetések közötti különbségtételt. Az alapvető társadalmi szükségletek kielégítésére az állam vállal kötelezettséget, amely érdekében létrejött a modern közigazgatás. Ezen kötelezettségek teljesítéséhez szükséges, az állami impériumból fakadó hatósági felhatalmazás. Az alapvető emberi jogok tekintetében áttértékelésre került a katonai és a rendőri erőszakról szóló

joggyakorlat, melynek eredményeként, az emberi méltóság tiszteletben tartása és az egyéni jogok védelme került előtérbe. Ezen átalakulás során a jogi kereteknek nem csupán az erő alkalmazásának esetleges mértékét, hanem az eljárások átláthatóságát, arányosságát és a jogbiztonságot is figyelembe kellett venniük (Finszter 2018).

Az 1867-es kiegyezés után elengedhetlenné vált olyan jogi rendszert kialakítani, amely az állampolgárok jogait és kötelességeit egyensúlyban tartotta, és megteremtette a jogállamiság alapjait. A Magyar Királyság önálló és egyenrangú partnerré vált az Osztrák–Magyar Monarchián belül. Magyarország jelentős fokú belső autonómiát kapott, az Országgyűlés visszanyerte tekintélyét és visszaállították az alkotmányt. Hazánknak saját parlamentje volt, amely a belügyekért felelt, beleértve az oktatást, a kultúrát és a helyi közigazgatást.

A Kiegyezést követő időszakban Magyarországon nem létezett olyan egységes szervezet, amely általános hatáskörrel rendelkezett volna a közrend és közbiztonság fenntartására. A bűnözés jelentősen megnövekedett, főleg a vidéki országrészekben, ahol a bandákba szerveződött betyárok félelemben tartották a falvak lakosságát. A csendőrség alapvetően katonai felkészítésben részesült, de rendőri feladatok ellátására létrehozott szervezet volt. A Magyar Királyi Csendőrség felállításáról szóló törvényt 1881-ben fogadta el a parlament, mellyel a rendőrség állami irányítás alá került. A csendőrök fő feladata a vidék közbiztonságának és közrendjének védelme volt, míg a rendőrök a város és a belterületek biztonságát óvták (URL1).

Az első világháborúban közjogunk fejlődése lelassult, de a helyreállítás következtében a polgárosodás nem állt meg. Hazánk 1944-es német megszállását, valamint a fasizmus időszakának végét követően a munkásosztály vette át a hatalmat, ezzel kialakult Magyarország pártállami rendszere. A korábbi gyakorlattal ellentétben megszűnt a rendőrség joguralmi működése, feladatát átvette a katonai rendfenntartás és igazságszolgáltatás. A rendszerváltás időszaka (1989–1990) új lehetőséget adott a demokratikus fejlődés érdekében, melynek folyamatát hazánk 1999-es NATO csatlakozása szintén felgyorsította (Finszter 2018).

A térképeket a rendőri erők a szervezett rendfenntartás megjelenése óta használják, fejlődésük szorosan tükrözi a rendészet modern fejlődését. A térképek legkorábbi dokumentált rendőri felhasználása a 19. századra vezethető vissza, amikor számos városban rendőri szervezeteket hoztak létre. Az első magyar kriminálgeográfiai (bűnözésföldrajz) jellegű vizsgálat Földes Béla nevéhez fűződik. Földes 1889-ben az 1870–80-as évek bűnözését megvizsgálva megállapította, hogy a 100 000 lakosra jutó elítéltek száma az ország szegényebb régióiban a legmagasabb (Tóth 2007).

A bűnügy statisztikája című könyvében a következőket írja: „...tulzás volna a földrajzi és éghajlati tényezők befolyását tagadni és mindent csak a műveltségi foknak tulajdonítani; mert mint látni fogjuk mindjárt, hogy minden egyes államnak criminographiai jellege más nyáron, és más télen, a mi eléggé bizonyítja a természeti tényezők befolyását. Hogy e befolyás csak bizonyos dispositio mellett jut kifejezésre, az kétségtelen, mert az ember nincsen oly kérlelhetetlenül e tényezőknek alávetve.” (Földes 1889) A térképek rendőri felhasználásának jogszabályi háttere a Magyar Királyi Csendőrség 1941-es Szervezeti és Szolgálati Utasításában már megjelenik, a rendészeti szempontból végzett helyzetértékelés meghatározásával. Az utasítás alapján „a helyi és személyi ismeretek megszerzése és gyarapítása az őrsparancsnok elsőrendű kötelessége, enélkül a közbiztonságot fenntartani, eredményesen nyomozni s legénységét irányítani nem képes. Az őrsparancsnok a 9. számú melléklet szerint „Őrskörletleírás”-t vezet, amely az őrskörlet általános helyi és személyi viszonyairól nyújt tájékoztatást.”

Az őrskörletleírás kilenc szempont szerint csoportosítja a szegedi V. csendőrkerület helyzetét:

1. Földrajzi fekvés, terület, lélekszám. Történelmi nevezetességű helyek, hősi sírok. Búcsúk országos- és hetivásárok.
2. A terep jellegzetessége, talaj-és vízrajzi viszonyok. Éghajlat.
3. Közlekedési viszonyok. Fontosabb szárazföldi utak, vasutak, vízi utak, légi vonalak. Vasúti, posta-, távíró- és távbeszélő állomások.
4. Területileg illetékes közigazgatási (M. Kir. rendőrségi) hatóság, Kir. járásbíróság, Kir. törvényszék, Kir. ügyészség és fiatakorúak bírósága és vegykísérleti állomás. Legközelebbi honvédparancsnokság.
5. Telepedési és népességi viszonyok.
6. Lakosság anyanyelve, vallása, műveltségi foka, politikai pártállása. Iskolák és kórházak. Fürdő. Mentőállomások és segélyhelyek, amelyek az őrskörletben mentés és segélynyújtás szempontjából elsősorban figyelembe jöhetnek.
7. Földművelés, ipar, kereskedelem. Gyáarak, bányák. Munkaviszonyok.
8. Közbiztonsági viszonyok.
9. Az őrskörletben tartózkodó kiválóbb egyének és nagybirtokosok (Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára 9. számú melléklete, 1941).

A Magyar Királyi Csendőrség 1941-es Szervezeti és Szolgálati Utasításának 9. számú melléklete a kor szokásain és technológiai szintjén túllépve olyan alapelveket fogalmazott meg, amelyek napjainkban is relevánsak és alkalmazhatók a rendészeti helyzetértékelés során.

A helyzetértékelés az 1977-ben Hőr/4 BM HŐR országos parancsnokának szabályzatában különálló fejezetként szerepel, a „Járőr felkészülése a szolgálatra” címmel. A 78. pont szerint szolgálatba lépést követően, „a harci feladatot a járőr a szolgálati szobában nagyított vázlaton vagy terepasztalnál kapja meg...” (Hőr/4 BM HŐR országos parancsnokának szabályzata, 1977). „A járőrszolgálat ellátása” című fejezet alapján a biztonságos szolgálatellátás, valamint a terep adottságainak kihasználása érdekében a járőr feladata a terep jellegétől, az évszaktól és napszaktól, valamint az időjárástól függően változik. Az álcázás hatékonyságát a napszak, az évszak, a terep és az időjárás sajátos kombinációja határozza meg. Az ideális látási viszonyokat a határsértők is kihasználják az államhatár megközelítésére és a határátlépés helyének kiválasztására. A szabályzat szerint határőrizeti célú járőrszolgálat során fokozott óvatosságot kell tanúsítani, különféle álcázó eszközöket alkalmazva, valamint a terep adottságaihoz alkalmazkodva kell mozogni. Éjjel, korlátozott látási viszonyok között minimalizálni kell a fényforrások és fényvisszaverők indokolatlan használatát és zajtalanul kell mozogni a terepen. A helyes terep kiválasztása, a felszerelés csendes rögzítése és a csendes mozgás elengedhetetlenek a hatékony álcázáshoz. Télen, a figyelés szempontjából a hó borítása előnyös, azonban megnehezíti a járőrök rejtőzködését és elősegíti a hangok terjedését. A járőröknek hóleplet kell alkalmazniuk, kerülve a sötét háttereket és olyan útvonalakon kell mozogniuk, ahol már láthatók nyomok. Az erdős-hegyes területek ideális lehetőséget kínálnak a határsértőknek a rejtett megközelítésre, ugyanakkor kedvező a járőrök tevékenységének álcázására is. A helyzettudatosság szempontjából az államhatár, az úthálózat és a környező tereptárgyak ismerete nélkülözhetetlen. A szabályzatban szerepel a világtájak műszeres (tájoló, iránytű), illetve műszer nélküli módszerekkel (nap, égitestek, tereptárgyak) történő meghatározása is. A digitalizáció korában élve alulértékeljük az analóg tájékozódási módszerek alkalmazását, az égitestek alapján történő világtáj meghatározás azonban számos lehetőséget kínál. A Nap, a Hold állása és a Sarkcsillag pozíciója referenciaként szolgálhat, amely kiválóan alkalmas olyan helyzetekre, amikor más módszerek nem elérhetők.

## 2.2. A térképek rendészeti célú alkalmazása napjainkban

A rendőrség műveleti tevékenységének szerves része a terep ismérveinek gyűjtése, feldolgozása és kezelése. Rendőri műveletnek nevezzük „a rendőrség szolgálati ágainak, szolgálatainak és szakszolgálatainak egységes elgondolás és terv alapján különböző szolgálati formákban és eljárási cselekményekkel együttesen megvalósított cél, feladat, hely és idő szerint összehangolt tevékenységének az összességét, amely a bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatkörökhöz tartozó összetett rendőri feladatok megoldására irányul.” (3 11/1998. /IV. 23./ ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról 20. pont) A rendőri műveletek vezetésének alapvető szervezeti eleme a törzs, amely közvetlenül részt vesz az alárendeltek feladatainak megtervezésében, a végrehajtás szervezésében és irányításában. A művelet előkészítésére a rendőrfőkapitány intézkedést ad ki, majd a feladattisztázást és időszámvetést követően a művelet végrehajtásáért felelős parancsnok elgondolást alakít ki. Az elgondolás része a helyzet rövid megismerése, valamint tájékozódás, a terv végrehajthatóságának megállapítása érdekében. A helyzetértékelés célja, hogy az elérni kívánt eredmény figyelembevételével rendszerezze és csoportosítsa a rendelkezésre álló adatokat.

Az operatív helyzet értékelése jelenleg a következőképpen valósul meg:

### *1. Jogellenes cselekmények helyzete*

Az általános közbiztonsági helyzet vizsgálata befolyásolja a művelethez szükséges erőeszköz mennyiségét, minőségét. A bűnügyi fertőzöttség, az elkövetői profilok, valamint a határrendészeti szempontból releváns valószínű mozgási irány és idő ismeretének birtokában hatékonyabb és célszerűbb stratégiákat lehet kidolgozni a művelet sikerességének érdekében. A jogellenes cselekmények helyzetéről georeferenciával bíró adatokat kell gyűjteni. Ehhez segítséget nyújtanak a lakossági bejelentések, a járőrjelentések, a társszervek által szolgáltatott információk, valamint a média.

### *2. Saját helyzet*

A létszám, mint alapvető tényező szorosan kapcsolódik az erőforrások hatékonyságához és a rendelkezésre álló képességek optimális kihasználásához. Megfelelő létszám nélkül a legmodernebb technikai eszközök és a legmagasabb szintű képzés is korlátozott sikerek elérését eredményezi. A saját helyzet meghatározó szempontja a rendelkezésre álló erők szakmai felkészültsége is.

### 3. Együttműködők

Az együttműködés szempontjából a közbiztonsági háló kiemelkedő jelentőséggel bír. Tagjai például a polgárőrség, az önkormányzati rendészet, valamint a civil együttműködők. Az adott település közbiztonsági stratégiájában fontos az együttműködés kialakítása, amelybe aktív közreműködőként a rendőrséget is be kell vonni (Polyák 2023). A társhatóságokkal végzett közös munka során intézkedni kell a hatáskör-illetékesség szabályainak tisztázásáról.

### 4. Lakosság helyzete

Nyilvánvaló, hogy a lakosság érdeke a jó közbiztonság. Ennek tudatában a művelési területen, vagy annak közelében élő állampolgárok segíthetik vagy gátolhatják a feladat sikerét. Az elgondolásnak tartalmaznia kell adatokat arról, hogy várható-e olyan releváns információ a lakosságtól, amely pozitívan vagy negatívan befolyásolja a művelet végrehajtását.

### 5. Terep

A terep helyzetének vizsgálata kiterjed a művelési területet érintő úthálózat minőségére, vízrajzára, fedettségére, a növénykultúrák jellegére, átláthatóságára, a határmenti ingatlanok tulajdonjogára és birtoklási jellemzőire.

### 6. Évszak, napszak, időjárás

Egy terület adottságai az évszak, napszak és időjárás alapján determináltak. Az évszakok változása nem csupán a természetben történő látványos átalakulásokat hozza magával, hanem komoly hatással van a határőrizet jellegére és hatékonyságára is. A természet változásai a társadalom rendjét is befolyásolják. A rendészet mellett a hatékony bűnügyi tevékenység eredményessége a gondosan elemzett és értékelt adatok minőségétől függ. Annak ellenére, hogy a jogszabályok lehetőséget biztosítanak rá, a bűnelemzés térképi támogatása még mindig szűk körben terjedt el. A Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról szóló 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás 4. számú mellékletében „Az operatív bűnelemzés gyakorlati végrehajtása” című fejezet meghatározásában, „egy terjedelmesebb ügy tanulmányozásakor ki kell emelni minden fontos elemet és azokat el kell helyezni térben és időben. Ezt lehet úgy megoldani, hogy olvasáskor egy térképre vagy táblázatba feljegyezzük az eseményeket, helyszíneket és jelezzük a hozzájuk tartozó időpontot. Így könnyen áttekinthető lesz az akta időrendi szempont alapján. Egyes esetekben vagy, másokban kis léptékű (csak utcákra kiterjedő) térképet használhatunk.” (13/2001. /X. 2./ ORFK utasítás a

Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról 3. pont) A bűnmegelőzés során is segítségül hívhatjuk a térképeket. A prediktív rendészet során hasznos módszer, a különböző elkövetői magatartások, elkövetői profilok grafikus ábrázolása, annak érdekében, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján azonosítsunk különböző trendeket, klasztereket. A fejlett prediktív rendészeti modellek, mint például a gépi tanulási algoritmusok, múltbéli bűnözési adatokat, környezeti tényezőket és társadalmi-gazdasági mutatókat foglalnak magukban, hogy előre jelezzék, hol és mikor várhatóak jogsértő cselekmények (Harmati – Szabó 2020). A különböző bűncselekmények komplexitásától függően más-más mennyiségű adat feldolgozása válik szükségessé. A folyamatosan növekvő információ mennyisége azt eredményezi, hogy azokat már nem lehet hatékonyan, átláthatóan és költséghatékonyan papír formátumban kezelni, így a digitális adatbázisok és informatikai rendszerek egyre nagyobb jelentőséget kapnak.

### Felhasznált irodalom

**Finszter Géza** (2018): Rendészettan. NKE, Budapest

**Földes Béla** (1889): A bűnügy statisztikája. Budapest

**Harmati Barbara – Szabó Imre** (2020): A prediktív rendészet és az automatizált igazságszolgáltatás. *Belügyi Szemle*, 68(5): 23-37 (<https://real.mtak.hu/108916/1/HarmatiBarbaraSzaboImreBelugyiSzemle2020.evi5.szam23-37..pdf>)

**Polyák Zsolt** (2023): A közbiztonsági háló jelentősége a helyi rendészetben. *Belügyi Szemle*, 71 (6): 1023-1039 (<http://real.mtak.hu/168119/1/50026-1-10-20230607.pdf>)

**Tóth Antal** (2007): A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében, Debreceni Egyetem, Debrecen

### Jogszabályok

11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról 20. pont

13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról 3. pont

Hór/4 BM HÓR országos parancsnokának szabályzata (1977)

Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára 9. számú melléklete (1941)

**URL1:** <https://gocsejimuzeum.hu/blog/2021/04/tortenelmi-tenyek-a-csendorsegrol> (Letöltés ideje: 2024.02.15.)